

# Helder Camara

A brazil igazságügyi minisztérium rendőrségi osztálya egyszer csak hírzárlatot rendelt el: már az is büntethető volt, ha pusztán megemlítik Helder Camara nevét a sajtóban, a rádióban és a televízióban. Recife érseke, akit a gazdagok és hatalmasok „reverendás Lenin”-nek és „püspöksüveges ördög”-nek neveztek, nem izgatta magát.

„Nem a lelkek pásztorja vagyok, hanem az emberek pásztorja”, magyarázta finom iróniával, és folytatta a kizsákmányolás, a javak igazságtalan elosztása, a kínzások és az elnyomás nyilvános megbélyegzését – a Jó Pásztor nevében, aki „vállán hordozza a fejletlen világot”, ahogyan mondta. Mert véleménye szerint a földi nyomor a Teremtő megsértése. Recife nyugalmazott érseke 1999. augusztus 27-én, kilencvenéves korában hunyt el, s 2009. február 7-én lett volna százéves.

## „Diszkrét otthoni szegénység”

Recife még ma is „a nyomor fővárosának” számít. 1964-ben, amikor Camara átvette hivatalát, az emberek 60%-a munkanélküli volt, s a nyomornegyedekben 80 000 nő, leány és gyermek élt prostitúcióból. Az üzletközpontokban lüktetett az élet, a folyótorkolatokban pedig végtelen nyomornegyedek épültek ingatag cölöpökre. Az érsek ismételten lemerült a legszegényebbek szorosan egymáshoz tapadó hullámbádog-kunyhóiba, ahol a gyerekek éheznek, a betegek pedig észrevétlenül halnak meg.

Itt, Brazília szegény észak-nyugati részén, Fortalezában jött világra 1909-ben Helder Camara. Nevét apja egy bolond ötletének köszönhetette. Apja tartósan alulfizetett könyvelő, színházi kritikus és szabadkőműves volt, aki májusi ajtótosságokat tartott családjával, és nagy tisztelettel tekintett a papi hivatásra. A lexikonban véletlenül rábukkant egy németalföldi erődre, amelyet Helder-nek hívnak, ami magyarul azt jelenti: derült, felhőtlen. Ha szép az idő, a hollandok így kiáltanak: Helder!

Helder később úgy emlékezett, hogy otthon „diszkrét szegénység” uralkodott. Amikor egyszer elutási-

totta a gyűlölt „okarát”, a szójababból készült kását, anyja így fedtte meg: „Helder, a ’szeretem – nem szeretem’ olyan luxus, amelyet csak a gazdagok engedhetnek meg maguknak!” A társadalmi valóságról és annak okairól persze egy szót sem hallott Helder a fortalezai papi szemináriumában. Ellenben feltűnt önálló gondolkodásával, és szabadságolási zárlatot róttak ki rá, mert nem tartotta meg a kötelező csendet a folyosókon.

Nem egészen huszonhárom évesen szentelték pappá. Először munkások és diákok lelkeszévé nevezték ki – és elkövette élete legnagyobb hibáját: belépett az újonnan alapított Integralista Pártba, és püspöke engedélyével a párt nevelésügyi titkára lett Ceará államban. Az integralisták a fasizmus brazil, erősen katolikus színezetű válfaját alkották, s akárcsak a német nácik, jobb karjuk felemelésével köszöntek. Politikai hitvallásuk így hangzott: „Isten, haza, család”.

Néhány év múlva Helder elszakadt a kétes mozgalomtól. Megértette, hogy a világ jóval bonyolultabb, és nem a kommunizmus ellen kell küzdeni, hanem „ama körülmények ellen, amelyek arra indították a néptömegeket, hogy a kommunizmus karjába vessék magukat” (Camara). A fiatal pap nevelésügyi miniszter lett Ceará államban, egy pedagógiai kutatócsoport vezetője Rio de Janeiróban, és a braziliai Katolikus Akció helyettes vezetője.

Előmozdította a brazil püspöki konferencia megalapítást, hogy egyesített erővel nyúljanak hozzá a nemzet szorongató problémáihoz. Elnyerte egy vatikáni monsignore, Montini (a későbbi VI. Pál pápa) barátságát, és 1952-ben a 300 püspökből álló mamutkonferencia első titkára lett. Rio de Janeiro segédpüspökeként nagyszabású programot indított el lakótelepek, iskolák és óvodák építésére, különféle szakmák oktatása és nevelési tanácsadás kíséretében.

Camara azon a véleményen volt, hogy fel kell ismerni az emberek helyzetét, és segíteni kell nekik. „Ahelyett, hogy szárazság idején esőért könyörgő körmeneteket tartá-

nának, az egyháznak az ember intelligenciájához és szervezőképességéhez intézett kihívásnak kell tekintenie a természet szeszélyét”, prédikálta a segédpüspök, és alkalmas munkatársakkal létrehozta a „bázisnevelési mozgalmat”: 20 000 rádiókészülék és egy, Az élet küzdelem című tankönyv segítségével a püspökök által szervezett s a kormány által támogatott akció nemcsak írásra-olvasásra tanított meg 190 000 analfabétát, hanem a valóság új szemléletére is, ami hamarosan rendkívül veszélyesnek tűnt a hatalmasok számára: egy katonai puccs után „felforgatónak” minősítették, és lefoglalták az olvasókönyveket.

## A „szegények egyházának” szóvivője

A II. Vatikáni Zsinaton (1962-1965) Helder Camara egyszer sem szólalt fel. A kulisszák mögött azonban olyannyira aktív volt, hogy a római viszonyok egyik ismerője szerint talán ő volt a zsinat legbefolyásosabb résztvevője. Teológusok és bíborosok előtt, sajtótájékoztatókon és előadásokban fáradhatatlanul fejtegette a „szegények egyházával” kapcsolatos követeléseit. A zsinat utolsó szakaszában, 1964-ben Olanda-Recife érsekévé nevezték ki az ötvenöt éves püspököt.

Az 1,2 milliós város repülőterén megtartott üdvözlő beszédében rögtön megvallotta a szegények és a letaposottak iránti pártos szeretetét, mert mint mondta, Krisztus mindenkit eszerint fog megítélni. Miatán más észak-keleti püspökökkel együtt nyilvánosságra hozott egy Brazília kizsákmányoló gazdasági rendje elleni dokumentumot, amely elítélte a tőke politikai befolyását, és követelte a szegény nép részesezését a kultúrában és az életszínvonalban, egy katonai horda behatolt Camara hivatali székhelyére, és megfenyegette az érseket.

Ő azonban nem hagyta, hogy megfélemlítsék. Amikor a recifei kaucsukgyárak egyre gátlástalanabban engedték szennyvizüket a folyókba, és a katasztrófális halpusztulás sok szegény halász egzisztenciájának romba dőlésével fenyegetett, Camara „körmenetben” vezette őket

– a tüntetést nem túrték volna el a hatóságok – a géppisztolyos rendőrök által őrzött gyárhoz, és elérte, hogy a vállalkozók szűrőberendezések építsenek be. A házfalakon hamarosan megjelentek az első graffitik, amelyek az érseknek mint „a kommunizmus strómanjának” kellették veszett hírét.

Camara legnagyobb tőkéje a hitelessége volt. Rögtön hivatalba lépése után egy három szobáskává átépített sekrestyére cserélte fel azt a márványpalotát, amelyben a Recifei érsek szolgált lakni. Autóstoppal utazott hivatalába, ha munkatársai vagy a segélykérőkkel akart találkozni, kopott reverendában, egyszerű fakereszttel szaladgált, püspöki gyűrűjét többnyire otthon fe-

lejtette, pásztorbotot pedig, ha ünnepi istentiszteleteken feltétlenül szüksége volt rá, segédpüspökétől kölcsönzött.

És hogy az igazságosságról szóló, a politikusoknak és nagybirtokosoknak címzett prédikációi ne hangzanak kevélynek, még szívesebben beszélt hittársai és saját egyháza lelkére. Hangsúlyozta, hogy a világ gazdag kisebbsége túlnyomórészt keresztényekből áll, és felelős a gyűlöletét és erőszakért. A II. Vatikáni Zsinat környezetében a brazil azzal fordult püspöktársaihoz, hogy vessenek véget minden „hercegériki allűrnek”: „Vajon nem kapitalista érzületet, módszereket és cselekvésmódokat tettünk-e magunké- vá – igen, vagy nem? –, olyanokat,

amelyek igen jól illenének a bankárokhhoz?”

### „Halál a vörös püspökre!”

Igencsak logikusnak tűnik, hogy egy ilyen nyílt szavú ember szimbólummá vált. Házának ajtajára – amely géppisztolygolyók és kézigránatok nyomát viseli – fanatikus ellenfelei a „Halál a vörös püspökre!” feliratot mázolták. Ifjúsági és egyetemi lelkész munkatársát addig vonsozták végig Recife utcáinak kövezetén, amíg már csak húsdarabok maradtak belőle. Hagyjon fel végre vádjaival és „felforgató” beszédeivel, olvashatta újból és újból Helder Camara a kormánybarát sajtóban.

Ő lenne felforgató? „Az a helyzet felforgató, amelyben a nép él”, szokta válaszolni szenvtelenül. Egyszer még egy bérnyilkost is elküldtek hozzá, egy egyszerű embert, aki ezekkel a szavakkal hagyta el őt: „Nem, nem tudom megölni önt, ön Isten embere!”

Ezt a cingár, alacsony papot, aki úgy festett, mint akit egy erőteljes széllel könynyedén elsöpörne, mi ösztönözte arra, hogy farkasszemet nézzen a hatalmasokkal, és szembeszálljon velük? Isten üzte őt, Isten, aki nem hagyta őt nyugton a hosszú éjszakai beszélgetésekben. Mélységes lelkisége egyáltalán nem illett egy forrófejű néplázító képéhez. Minden fejlesztői munkájának célja az a „bőséges élet” volt, amelyet Krisztus hoz el, s amelyből ő is merített éjszakai virasztásain.

Egyik meditációjában ezt írta: „Igaz, Uram, hogy pajzsom és lándzsám akarsz lenni, karom és mellkasom, szívem és tekintetem? Való igaz, hogy belém áramlasz, úgy-hogy már nem ketten vagyunk, hanem egyek? – Akkor, ó, én angyalom, fuss a pokolba, és vidd meg a hadüzenetet az ördögök légióinak: Csata nyílt terepen, ma hajnalban háromkor!”

**Christian Feldmann**

Forrás: Kirche In, 2009/8

